

РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В РЕГИОН ДОЛЕН ДУНАВ

проф. д-р Маргарита Богданов

m.bogdanova@uni-svishtov.bg

Стопанска академия Свищов

гл. ас. д-р Евелина Парашкевова

e.parashkevova@uni-svishtov.bg

Стопанска академия Свищов

Целта на настоящата разработка е да се анализира потенциала за развитие на туризма в българорумънската територия на регион Долен Дунав и да се очертаят предизвикателствата през бизнеса и публичния сектор при реализиране на бизнес идеи в областта на туризма.

Съгласно приетата в практиката категоризация, регион Долен Дунав обхваща частта от река Дунав от пролома Железни врата (945-ти километър) до делтата на реката. Най-голямата част от прилежащите територии са румънски, следвани от българските, сръбските и украинските. Молдова присъства почти символично по поречието на Долен Дунав и няма практическо значение за развитието на туризма.

В този участък на реката са разположени 35 града – 20 румънски, 10 български, 4 украински и 1 сръбски. Те се свързват чрез 8 моста (два в района на пролома Железни врата, два по българорумънската граница и четири – в Румъния, от които този в Браила е в процес на изграждане) и 6 ферибота. Територията е богата на културно-исторически и природни забележителности, част от които са включени в осем природни парка и защитени територии.

Анализът на туристическия потенциал в българорумънската територия на регион Долен Дунав се детерминира от няколко **ограничения**.

Първо. Обхватът на териториите, които имат отношение към развитието на туризма, се дефинира по различен начин в различните европейски и национални документи.

Така например по Програмата за транснационално сътрудничество „Дунав 2014-2020“, чрез която се финансират проекти по макрорегионалната Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав, е избираема територията на цяла България и Румъния.

По Програма Interreg – V-A Romania-Bulgaria са избираеми само областите (ниво NUTS 3), които са прилежащи към българорумънската граница от двете страни на Дунав.

Съгласно Концепцията за туристическото райониране на България¹, в район Дунав се включват общини от северните части на Северозападен и Северен Централен район, както и някои общини от Североизточен район (главно от областите Търговище и Шумен).

¹ Концепция за туристическото райониране на България, Министерство на туризма, 2015. <http://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/koncepcia.pdf>

Фиг. 1. Туристически райони съгласно Концепцията за туристическото райониране на България

Източник: Концепция за туристическото райониране на България, Министерство на туризма, 2015

В Румъния зонирването на туристическите ареали е направено в разработка на Министерството на регионалното развитие и публичната администрация – „Пространствено планиране на националната територия“.² Според този документ съществуват два вида зони: 1) тези с висок туристически потенциал (24% от националната територия), които включват национални паркове и биосферни резервати, защитени територии, културно наследство от национален и международен интерес, музеи и паметници, спа ресурси; 2) зони с висок туристически потенциал (34% от националната територия), с природни ресурси и културно наследство от специален национален интерес.

Разработени са и регионални туристически стратегии, но те са обвързани по-скоро с Националната стратегия за регионално развитие на Румъния, а не със стратегията за развитие на туризма. Като цяло няма териториално деление, с което да се дефинира обхватът на областите, които са свързани функционално, исторически или по друг начин с туризма в регион Долен Дунав.

Второ. В пряка връзка с първия проблем е и втория – наличие на сериозни информационни ограничения при набирването на адекватна и съпоставима информация.

Данните от Евростат са на ниво NUTS 2 – райони за планиране (с малки изключения). Детайлният и задълбочен анализ изисква информацията да бъде набирана поне на ниво NUTS 3 (области), ако не и на по-ниско ниво – общини (LAU 1).

² Mitruț Constantin, Constantin Daniela-Luminița, Gruiescu Mihaela. Tourism potential and the diminishing of regional disparities in Romania, <http://steconomicuoradea.ro/anale/volume/2009/v2-economy-and-business-administration/25.pdf>.

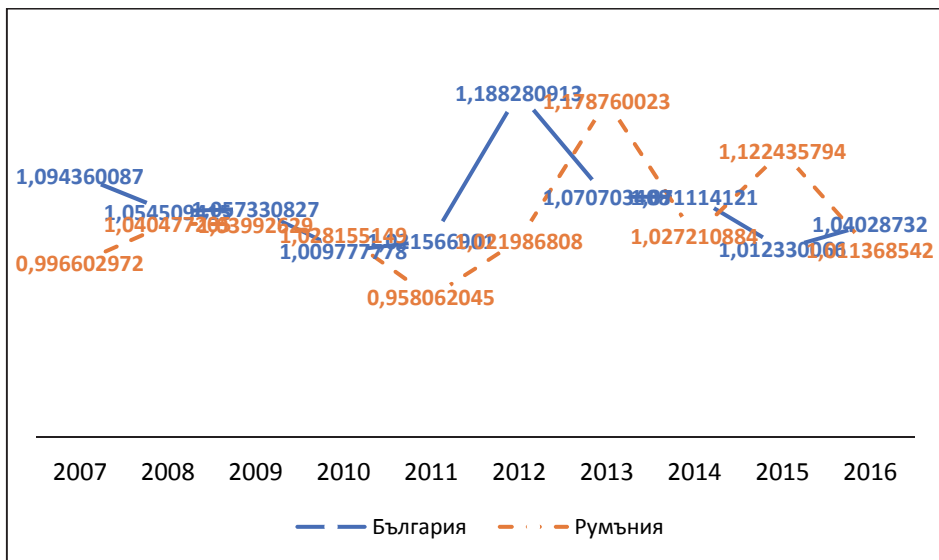
Някои от показателите следва да се използват внимателно, тъй като в състава им се включват различни подкатегории. Така например в общия брой ношувки влиза и броят на ношуващите по работа. В същото време е възможно част от туристите да са посетили даден регион без да регистрират ношувка в него.

Всички тези ограничения са предизвикателство пред анализа, което може да се преодолее чрез внимателно използване на допълващи се методи и показатели, с което да се очертае поне частично картината на потенциала за развитие на туризма в регион Долен Дунав.

Отчитайки ограниченията в обхвата на анализа, можем да очертаем някои от параметрите на туристическия потенциал в българорумънската територия на регион Долен Дунав. За целта ще бъдат използвани стандартни индикатори за оценка на потенциала за развитие на туризма – брой на местата за настаняване, броя на леглата и брой на ношувките в местата за настаняване.

Общият брой на местата за настаняване в България през 2016 г. възлиза на 3331, а в Румъния – на 7028. В този случай абсолютните числа не могат да бъдат база за сравнение, поради разликата в мащаба на двете страни. Ако проследим темпа на нарастване в двете държави, можем да установим относителното изменение на капацитета (местата за настаняване), а данните по години ще ни дадат представа за динамиката по години през този период.

За целия период (2016 спрямо 2006 година) броят на местата за настаняване е нараснал 1,81 пъти в България и 1,49 пъти – в Румъния. Темповете на изменение по години са представени на фиг. 2.

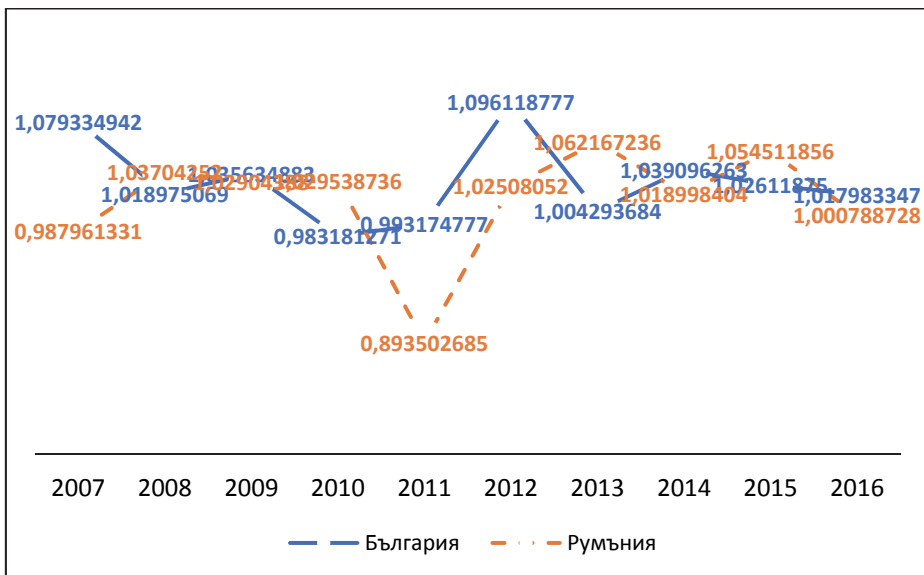
Фиг. 2. Темп на нарастване на броя на местата за настаняване в България и Румъния през периода 2007-2016 г.

Източник: Изчисления на авторите по данни от Евростат.

Както се вижда, и в двете страни се наблюдава спад в темповете до 2011 година, когато глобалната криза се усеща най-силно. През 2012 г. България прави първи значителен скок и осъществява бързо нарастване – 1,19 пъти. С една година закъснение това се случва и в Румъния. След това темповете се успокояват и през последните години броят на местата за настаняване се запазва относително постоянен.

Ако вземем данни само за районите (NUTS 2), които са прилежащи към българо-румънската граница, ще установим, че темповете на изменение на броя на местата за настаняване е много по-нисък – 1,46 – за България и 1,18 – за Румъния. Причина за това е, че и в двете страни туризмът е много по-силно развит в т.нар. традиционни насоки – морски – за България и планински – за Румъния.

Подобна е картината и по отношение на броя на леглата в местата за настаняване. Общият брой легла за настаняване в България през 2016 г. възлиза на 328264 бр., а в Румъния – на 326098 бр. В България за периода 2006-2016 г. те нарастват 1,33 пъти, а в Румъния – 1,14 пъти, като по време на кризата 2008-2011 г. се наблюдава спад и в двете страни (фиг. 3), който по-късно бива наваксан.

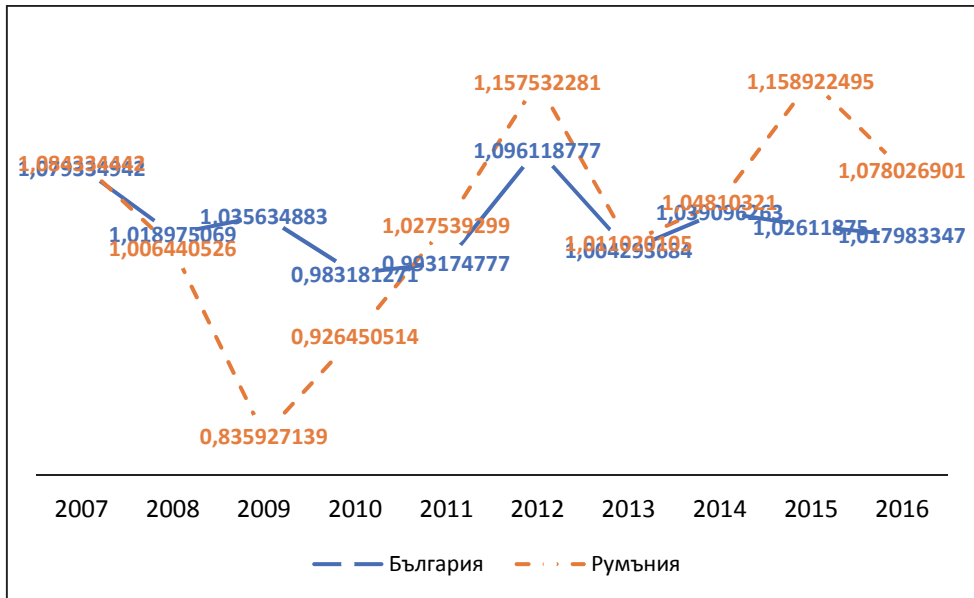

Фиг. 3. Темп на нарастване на броя на леглата в местата за настаняване в България и Румъния през периода 2007-2016 г.

Източник: Изчисления на авторите по данни от Евростат.

Малко по-различна е обаче ситуацията в районите за планиране, които са прилежащи към българорумънската граница. Ако в България все пак се наблюдава положителен темп на нарастване на броя на леглата в местата за настаняване в районите от Северна България, то в Румъния се наблюдава спад от 0,86 пъти за 2016 г. спрямо 2006 г.

Общият брой на нощувките в местата за настаняване през 2016 г. в България е 25 185 996, а в Румъния – 25 274 649. В България за периода 2006-2016 г. те нарастват 1,45 пъти, а в Румъния – 1,33 пъти, като най-голям е спадът в Румъния през 2009 г. (фиг. 4), който по-късно бива наваксан.

Фиг. 4. Темп на нарастване на броя на нощувките в местата за настаняване в България и Румъния през периода 2007-2016 г.

Източник: Изчисления на авторите по данни от Евростат.

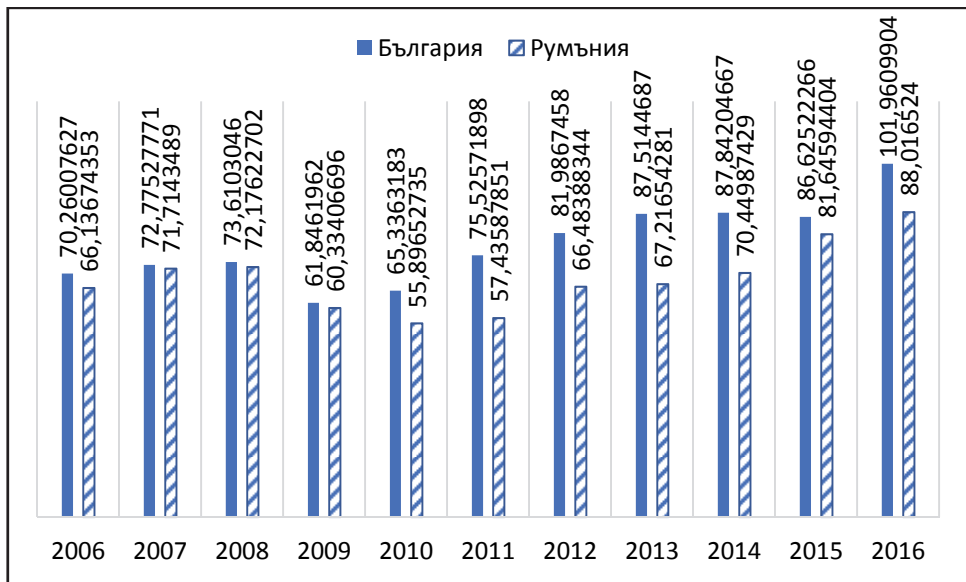
В прилежащите райони към българорумънската граница изменението е сходно, макар и малко по-малко. За България то е 1,23, а за Румъния – 1,08 пъти нарастване на броя на нощувките през 2016 г. спрямо 2006 г.

От общо 25 185 996 броя нощувки в местата за настаняване през 2016 г. в България 16 150 666 са на чужденци. Това представлява 64% от общия брой нощувки. За Румъния броят на нощувките на чужденци за 2016 г. са 4 812 050 или малко над 19%. Близо половината от нощувките на чужденци са в столичния регион Bucuresti – Pfov. В България преобладаващият брой нощувки на чужденци са в Североизточен и Югоизточен регион.

Северозападен и Северен централен са с най-ниски показатели както по брой нощувки (общо), така и по брой нощувки на чужденци. В подобна ситуация са и южният и югозападният регион на Румъния, които са съседни на северните ни райони.

Като цяло България има по-голям потенциал за развитие на туризма, но той се дължи преди всичко на морските и планинските райони. В Румъния най-силно привлекателни са централните части в Карпатите. Регионът на Долен Дунав и от българска и от румънска страна е силно изостанал както по брой места за настаняване, така и по брой нощувки.

На фиг. 5 е демонстрирано оползотворяването на наличният потенциал. В случая показателят е *Брой нощувки на едно легло в местата за настаняване*.

Фиг. 5. Годишен брой нощувки на едно легло в местата за настаняване в България и Румъния през периода 2006-2016 г.

Източник: Изчисления на авторите по данни от Евростат.

Както се вижда, натоварването на едно легло в местата за настаняване в България през периода 2006-2016 г. малко превишава това в Румъния. Средно едно легло в местата за настаняване в България през този период се използва 79 дни в годината, а в Румъния – 69 дни годишно. Това означава малко по-добро оползотворяване на наличния капацитет в България от този в Румъния.

Данните показват, че средната заетост на едно легло в местата за настаняване в България в прилежащите райони към българорумънската граница през периода 2006-2016 г. възлиза на 71 дни годишно, а в Румъния – 48 дни годишно. Това още веднъж потвърждава факта, че както потенциалът, така и оползотворяването му в прилежащите територии на регион Долен Дунав от двете страни на границата са ниски и за България и за Румъния.

Разбира се, както уточнихме по-горе, данните на ниво район за планиране не са достатъчно релевантни, тъй като включват по-голям обхват от пряко свързаните с Дунав територии, но въпреки това изясняват една по-широка картина на проблематиката на този регион.

Основните предизвикателства пред бизнеса и публичните власти при реализиране на бизнес идеи в областта на туризма в българорумънската територия на район Долен Дунав, са свързани както с планирането, така и с реализирането на необходимите интервенции. В този смисъл няколко важни аспекта следва да бъдат очертани:

1) Доколкото планирането на туристическото развитие се осъществява на няколко нива, един от най-важните въпроси е свързан с наличие на визия на най-високо

ниво, която да бъде разпозната от по-ниските нива и включена в плановете, програмите и проектите в двете страни на регионално и местно ниво.

В това отношение България и Румъния са облагодетелствани от факта, че двете страни са натоварени със задачата да координират третата приоритетна област („To Promote Culture, Tourism And People To People Contacts”) на Стратегията за развитие на Дунавския регион.

В нея са формулирани 7 цели, насочени към:³

- Разработване на т.нар. Дунавски бранд за целия Дунавски регион;
- Подкрепа за прилагането на хармонизирана система за мониторинг на туризма, която да може да предоставя пълни и съпоставими статистически данни във всичките 14 държави-членки, включени в Стратегията за развитие на Дунавския регион;
- Разработване на нови и подкрепа на съществуващите Културни маршрути, свързани с Дунавския регион;
- Разработване на екологични туристически продукти по Дунавския регион;
- Създаване на „Синя книга“ за културната идентичност на Дунав;
- Гарантиране на устойчивото опазване на културното наследство и природните ценности чрез разработване на подходящи клъстери и мрежи от музеи, тълкувателни и посетителски центрове в региона на река Дунав;
- Насърчаване на обмена и създаването на мрежи в областта на съвременното изкуство в Дунавския регион

Реализирането на тези цели е обект на дискусия по време на Международната конференция за макрорегионално сътрудничество в областта на туризма и енергетиката, която се проведе в София през месец май 2018 г.. Обсъдени са няколко идеи, като създаване на общ Балкански туристически маршрут, въвеждане на енергийната ефективност в местата за настаняване и хранене и др.

2) Туристическото райониране е подход за управление на туристическите дестинации, който през последните години се прилага все по-интензивно както на национално, така и на наднационално ниво. В Европа туристическото райониране е един от подходите, наложили се при т.нар. макрорегионални стратегии в частта им за развитие на туризма. В България за първи път се въвежда в новия Закон за туризма⁴ от 26.03.2013 г.

Едно от изискванията на Закона е да се провежда държавна политика в областта на туризма, като се разработва и утвърждава Концепция за туристическо райониране на страната. През 2015 г. такава Концепция е приета и според нея, България се разделя на 9 района, един от които е район Дунав⁵.

Концепцията повдига няколко важни въпроса:

- Да се дефинират целите на туристическите райони. Обикновено те са свързани с формирането на регионални туристически продукти и осъществяване на регионален маркетинг и реклама, съобразени със спецификите на съответния район;

³ <https://www.danubecultureandtourism.eu/>

⁴ Закон за туризма, Обн. ДВ. бр.30 от 26 Март 2013г., в сила от 26.03.2013 г., посл. изм. ДВ. бр.96 от 1 Декември 2017 г.

⁵ Концепция за туристическото райониране на България, Министерство на туризма, 2015. <http://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/koncepcia.pdf>

- Да се дефинират основните изисквания към туристическите райони, като тук е спазено важното изискване територията на една община да не може да бъде разделена между два района и да не може да принадлежи едновременно към два различни туристически района.

Концепцията за туристическите локализации е намерила място и в Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) 2013–2025 г. Една от препоръките в нея е свързана с пространствено/устройствено планиране на агломерационните образувания от нов тип – туристическите.⁶ Особено важно е, че НКПР разглежда туристическото развитие не като тясно секторно планиране, а като елемент на интегрираното пространствено планиране.⁷ При развитието на Дунавското крайбрежие се прилага принципа на интегрираното планиране и управление на територията и акваторията.

Концепцията за туристическото райониране на България стъпва върху модерния подход – а именно цялата територия на страната да се разглежда като такава с туристически потенциал (без да се оставят „бели полета“), да е част от даден туристически район и да подлежи в една или друга степен на интервенции за подпомагане развитието на туризма⁸. Това е обещаващо от гледна точка на стратегическото планиране на развитието на туризма, но не е достатъчно, тъй като формулираните цели на отделните туристически дестинации се нуждаят от подкрепа, вкл. финансова, с което да се гарантира реализирането на планираните мерки и проекти.

Концепцията разглежда Дунавския регион като културно пространство, в рамките на което необходимо да се изгради културна инфраструктура в подкрепа на туризма. Акцент се поставя върху европейският Дунавски културен маршрут, който се нуждае от целенасочена политика за опазване на културните ценности и използването им като ресурс за икономическо развитие.⁹

3) Въпросите за финансирането на идейни проекти винаги е на дневен ред. По тази причина една от инициативите по време на българското председателство, обсъждана и на съвета на ресорните министри в София, е за създаване на европейски фонд, който да отпуска средства за развитието на туризма. Това е нов инструмент, който може да бъде включен в следващата многогодишна финансова рамка на ЕС (за периода 2021–2027 г.)

Министерството на туризма на Р България прави анализи за нуждите от финансиране на културни-историческите паметници, регионалния туризъм и маркетинг в сектора. Възможни източници на финансиране са ОП „Региони в растеж“ и Програма за развитие на селските райони в следващите им итерации през новия програмен период.

В Румъния е разработен национален туристически мастер план за развитие на туризма (National Tourism Development Master Plan) за периода 2007–2026 г. но

⁶ Национална концепция за пространствено развитие 2013–2025 г.

<http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=3004> стр. 8

⁷ Пак там, стр. 81

⁸ Концепция за туристическото райониране на България, Министерство на туризма, 2015. <http://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/koncepcia.pdf>

⁹ Национална концепция за пространствено развитие 2013–2025 г.

<http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=3004> стр. 98

според експерти, финансовите и промоционални инструменти в него няма да са достатъчни за изграждане на качествена туристическа инфраструктура¹⁰.

Туризмът е отделна приоритетна ос по ОП „Нарастване на икономическата конкурентоспособност“ (Increase of Economic Competitiveness“) на Румъния. Туризмът се подкрепя и по Регионалната оперативна програма (The Regional Operational Programme). Съществуват и някои други източници, като такива за МСП, НПО и други, с които също се подкрепят инициативи, насочени към туризма.

Най-популярният инструмент за финансиране на проекти в двете страни през текущия програмен период (2013-2020 г.), е Програмата Interreg – V-A Romania-Bulgaria. В нея туризмът не е пряко дефиниран като стратегическа цел, но косвено е включен във втората приоритетна ос („Зелен регион“). По трите покани за финансиране на проектни предложения са сключени общо 84 договора, от които 21 – свързани с околната среда и културата, вкл. туризма. Общата стойност на тези проекти е близо 19 млн. евро.¹¹

Развитието на туризма, свързан с изграждане на зелени коридори, зелени оси, зелени пътища, има голям потенциал. Инвестициите в тази посока трябва да бъдат приоритетни за всички държави попадащи в регион Долен Дунав.

4) Устойчивият характер на финансираните проекти е въпрос с перманентна важност. При някои от проектите, с приключването на финансирането, спират и активностите по тях. Ето защо е необходимо да се подхожда особено внимателно още при планирането на проектни инициативи, като се включат релевантни заинтересовани страни, които разпознават проектите като свои, имат собственост на резултатите и са готови и мотивирани да търсят различни начини за непрекъснато управление на туристическата инфраструктура.

Обвързването на проектите не само с целите на финансиращият инструмент, а и с политиките и стратегиите за развитие на региона също е важно за осигуряване на устойчивост. Необходимо е приносът на проектните резултати да са основа, предпоставки или условие за изпълнение или продължаване на инициативи, които са планирани в други документи. Надграждането над проектните резултати и допълняемостта с други проекти и политики ще осигури дългосрочното развитие на региона, като цяло и на туризма в частност.

Като цяло туризмът в регион Долен Дунав е по-слабо развит в сравнение с този в горното и средното течение на реката. Там има много по-голям брой места за настаняване, изградени са велосипедни маршрути и множество атракции, ежегодно се провеждат редица събития и има цялостна нагласа за туризъм, свързан пряко или косвено с река Дунав.

Доколкото въздействието на туризма върху региона зависи от привлекателността, стойността, количеството и качеството на туристическите атракции в областта, а също и от информацията за тях, то можем да обобщим, че дори и наличният потенциал в регион Долен Дунав (колкото и да е малък) остава неизползван в необходимата

¹⁰ Mitruț Constantin, Constantin Daniela-Luminița, Gruiescu Mihaela. Tourism potential and the diminishing of regional disparities in romania, <http://steconomicueoradea.ro/anale/volume/2009/v2-economy-and-business-administration/25.pdf>

¹¹ CITIZEN'S SUMMARY of the Annual Implementation Report for 2017 regarding the Romania-Bulgaria Interreg V-A Programme <http://www.interregrobg.eu/images/fisiere/Stiri/Summary%20AIR%202017.doc>

та степен. Той се приема за даденост и не се развива достатъчно или се прави по начин, който не е устойчив и следователно е неперспективен.

България и Румъния следва да се възползват от обявените намерения на Европейската комисия¹², която се стреми да намали пречките на наднационално ниво за развитие на туризма чрез действия в следните насоки:

- Стимулиране конкуренцията в туристическия сектор в Европа;
- Подпомагане развитието на устойчив, отговорен и качествен туризъм;
- Създаване на имидж на Европа, в която има устойчиви и висококачествени дестинации;
- Максимизиране потенциала на европейските финансови политики и инструменти за развитие на туризма.

Според Националната концепция за пространствено развитие на България, по Дунавското крайбрежие се формира ос, която засега е второстепенна, но има възможност в бъдеще да прерасне в главна ос със структуриращо значение за националната територия.¹³ Повишаването на значението на региона от българска страна може да се превърне в стимул и за румънската страна и съвместно да се изгради цялостен туристически регион, който да е съпоставим на останалите туристически дестинации в Европа по функционалност и качество.

Цитирана литература:

1. Закон за туризма, Обн. ДВ. бр.30 от 26 Март 2013г., в сила от 26.03.2013 г., посл. изм. ДВ. бр.96 от 1 Декември 2017г.
2. Концепция за туристическото райониране на България, Министерство на туризма, 2015.
<http://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/koncepcia.pdf>
3. Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г.
4. CITIZEN'S SUMMARY of the Annual Implementation Report for 2017 regarding the Romania-Bulgaria Interreg V-A Programme
<http://www.interregrobg.eu/images/fisiere/Stiri/Summary%20AIR%202017.doc>
5. Europe, favourite worldwide tourist destination - a new political framework for European tourism, Brussels, 2010 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52010DC0352>
6. Mitruț Constantin, Constantin Daniela-Luminița, Gruiescu Mihaela. Tourism potential and the diminishing of regional disparities in romania,
<http://steconomiceuoradea.ro/anale/volume/2009/v2-economy-and-business-administration/25.pdf>
7. <https://www.danubecultureandtourism.eu/>
8. <http://ec.europa.eu/eurostat>

¹² Europe, favourite worldwide tourist destination - a new political framework for European tourism, Brussels, 2010 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52010DC0352>

¹³ Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г., стр. 54.